

РЕАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ У ХОДІ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ОБІГУ КРИПТОВАЛЮТ

Доронін І.М.,

*головний науковий співробітник
НДІП НАПрН України, к.ю.н., доц.*

На протязі останніх двох років питання визначення правового статусу криптовалют та правової регламентації їх обігу стали предметом уваги дослідників різних галузей правової науки.

Саме поняття «криптовалюти» ще не набуло сталого визначення. У загальному вигляді під «криптовалютами» розуміють вид цифрової валюти емісія та облік якої вимагають застосування асиметричного шифрування та криптографічних методів захисту.¹

Зазначене визначення може бути дещо уточнено – зокрема, під терміном «криптовалюта» зазвичай розуміють таку її обов'язкову властивість як децентралізація емісії. Тобто емітентом валюти не тіль-

¹ Вахрушев Д.С., Железов О.В. Криптовалюта как феномен современной информационной экономики: проблемы теоретического осмысления //Научковедение. – 2014.- Выпуск 5(24) – С. 5

ки не є будь-яка держава, емісія валюти децентралізована взагалі, хоча існують обмежені централізовані системи платежів та проекти щодо створення централізованих державних криптовалют (наприклад, RS-coin у Великій Британії). У випадку найпопулярнішої криптовалюти – «біткойн» емісія залежить від використання обчислювальних можливостей комп'ютерів при вирішенні логічних завдань у ході їх роботи (так званий «майнінг», що походить від англomовного терміну «mining» – видобуток, добування). Таким чином, прямо (адміністративним шляхом) на емісію зазначеної валюти впливати неможливо. Ця властивість криптовалют має велике значення насамперед якщо розглядати її як об'єкт фінансових операцій з метою отримання прибутку. У такому разі криптовалюта в економічному сенсі є аналогом дорогоцінних металів, прямо впливати на емісію яких також неможливо.

Іншою властивістю криптовалют є застосування криптографічних методів захисту, які не тільки захищають інформацію, а й взагалі є життєво важливими для існування криптовалют.

Зрозуміло, що у такому разі вплив держави на обіг криптовалют на перший погляд є мінімальним. Але оскільки навіть в сучасних умовах глобалізації держави, як соціальний інститут, далеко не втратили своєї значущості, їх вплив на обіг криптовалют та операції із ними насамперед здійснюватиметься шляхом правового регулювання відповідних кола суспільних відносин.

Останнім часом зазначені питання стають предметом розгляду вітчизняних науковців та юристів-практиків. Але поодинокі публікації або стосуються питання необхідності заборони обігу криптовалют взагалі (по аналогії із заборною вільного обігу дорогоцінних металів чи розуміючи використання криптовалют як різновид «фінансових пірамід»), або ж констатують той факт, що на сьогодні в Україні немає правових заборон використанню криптовалют.

Якщо проаналізувати останні іноземні публікації з цього приводу, то основними проблемними питаннями є якраз точки дотику вільного ринку обігу децентралізованих криптовалют та діяльності держави, як емітента грошей та регулятора національної економіки.

Першим питанням є необхідність ліцензування (або будь-якого іншого дозволу з боку держави в особі її уповноважених органів) такої діяльності взагалі. У демократичних країнах усяка діяльність приватних осіб, що не порушує законів, є легальною. Таким чином, відповідні операції з криптовалютами (купівля-продаж та інші угоди) ніяких дозволів не потребують оскільки здійснюються між приватними особа-

ми. У такому разі виникає питання юрисдикції їх цивільно-правових спорів. Але на сьогодні в юридичному плані воно залишається більш теоретичним аніж практичним. В усякому разі питання юрисдикції є питанням практики і буде вирішене у подальшому шляхом правового прецеденту. На відміну від цього ліцензування діяльності з емісії криптовалюти, обігу на біржах та обміну на іншу (емітовану державою) валюту, потребує державного впливу. Метою зазначеної діяльності державних органів є протидія вчиненню злочинів (насамперед, шахрайства) щодо приватних осіб, а також легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, ухиленню від сплати податків. Основним проблемним питанням для правової регламентації зазначеного є необхідність дотримання правил про так звану банківську ідентифікацію вкладників, що не завжди можливо в умовах проведення операцій з огляду на характер криптовалюти. Зазначена проблема визначена в іноземній правовій літературі як така що потребує вирішення¹.

Другим питанням є визначення порядку оподаткування операцій з криптовалютами. Безумовно, що під час проведення операцій отримується прибуток, який підлягає оподаткуванню. При цьому такий прибуток може виникнути і як пасивний дохід внаслідок збільшення вартості криптовалюти по відношенню до валюти, емітованої державою, протягом часу. У деяких державах існують також окремі податки на майно, до складу якого також можуть бути віднесені криптовалюти внаслідок наявності у них відповідної вартості. На сьогодні у більшості держав із розвиненою фінансовою системою та деталізованим податковим законодавством, проблема належної правової регламентації оподаткування таких операцій та вдосконалення відповідного законодавства є актуальним.²

Третім питанням є визначення статусу криптовалют як грошей. Ще два роки тому щодо криптовалют застосовувався термін «сурогат грошей». А в деяких державах були підготовлені відповідні законодавчі пропозиції стосовно заборони таких «сурогатів». На сьогодні з різних причин криптовалюти (або окремі види) заборонені у деяких країнах (Бангладеш, Болівія, В'єтнам, Таїланд), проте операції з ними не криміналізовано законодавчим шляхом, а ці обмеження стосують-

¹ Kiviat Trevor. Beyond Bitcoin: Issues In Regulating Blockchain Transactions// Duke Law Journal. – 2015 – Vol. 65(569). – P. 590

² Hughes Sara, Middlebrook Stephen. Advancing a Framework for Regulating Cryptocurrency Payments Intermediaries// Yale Journal on Regulation. – 2015 – Vol. 32. - P. 532-533

ся адміністративних заборон у діяльності банків та інших фінансових установ. Така заборона пов'язана, як правило, з іншими численними забороняючими та регламентуючими нормами у зазначених країнах. Як правило, спірні питання виникають в першу чергу при валютообмінних операціях (з огляду на відсутність централізованого емітента, криптовалюта розглядається як аналог дорогоцінного металу, а операції юридично вважаються бартерними), а також при використанні криптовалют як засобу платежу за товари чи послуги (при цьому невирішеними залишаються спірні питання у цивільно-правовому статусі такої угоди і оподаткуванні відповідної операції).

Четвертим важливим питанням є необхідність дотримання вимог міжнародно-правових актів по боротьбі з тероризмом та легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом. Імплементация зазначених положень у національне законодавство викликає правову колізію з огляду на зазначені вище властивості криптовалюти. В літературі звернуто увагу на можливість використання криптовалют для фінансування тероризму та іншої протиправної діяльності¹. При цьому дослідники проблематики протидії фінансуванню тероризму та іншої протиправної діяльності зазвичай розглядають криптовалюту як аналог історичних систем безготівкових операцій з веденням децентралізованого обліку («хавала» та інші). У такому разі виникає необхідність у вжитті відповідних заходів щодо застосування визначених міжнародно-правовими актами вимог і механізмів насамперед у питанні ідентифікації не тільки суб'єктів проведення операцій, а і всіх транзакцій, що у випадку із криптовалютами неможливо у принципі. Зазначене ускладнює правову регламентацію відповідної діяльності. Пов'язаним із цим питанням є необхідність дотримання вимог законодавства щодо обмеженості використання криптографії недержавними органами та приватними особами, що існує в США та деяких інших країнах. Зазначені вимоги було введено з огляду на необхідність вжиття заходів боротьби з тероризмом та іншою протиправною діяльністю (наркоторгівля, корупція, організована злочинна діяльність тощо). Така обставина може впливати на правове регулювання використання криптовалюти, оскільки використання криптографічних методів її захисту є неодмінною властивістю криптовалюти.

І нарешті проблемним питанням, що неодмінно виникне, є захист персональних даних у випадку, якщо відповідна держава захищає за-

¹ Brill Alan, Keene Lonnie. Cryptocurrencies: The Next Generation of Terrorist Financing? // Defence Against Terrorism Revue. – 2014. – Vol. 6, No 1. – P. 13-15

значену інформацію.

На нашу думку питання правового регулювання суспільних відносин, які виникають у ході обігу криптовалют, мають розглядатись у контексті реалізації функцій держави, що знаходить свій прояв у відповідному впливі та правовій регламентації. У правовій регламентації обігу криптовалют, в основному реалізується економічна функція держави, яка зумовлена потребами ринкової економіки і полягає у низці властивостей, зокрема, у таких як «відхід від планово-командного регулювання економікою; пошук оптимального співвідношення державного регулювання економіки і саморегулювання, збільшення ролі саморегулювання економіки; визначення оптимального рівня централізації і децентралізації в управлінні економікою; управління підприємствами та організаціями, які знаходяться у державній власності»¹. Таким чином, під час правової регламентації обігу криптовалют має реалізовуватись насамперед економічна державна функція, що полягає у збільшенні ролі саморегулювання економіки. Таким чином, не може йти мова про дозвільний характер діяльності державних органів щодо обігу криптовалют, введення державної реєстрації таких операцій. Роль держави у регулюванні, враховуючи положення ст. 15 Конституції України стосовно економічної багатоманітності як підґрунтя суспільного життя, має зводитись до ліцензування такої діяльності у випадку її впливу на стабільність грошової одиниці, оскільки відповідно до вимог ст. 99 Конституції України забезпечення такої стабільності є основною функцією Національного банку України. Вплив на стабільність грошової одиниці можливий при використанні криптовалюти як іноземної у ході обмінних валютних операцій. Таким чином, регуляторна функція має проявлятися при проведенні таких операцій оскільки в юридичному сенсі криптовалюта є різновидом іноземної валюти. В інших випадках регуляторна функція у питанні регламентації обігу криптовалют не виглядає достатньо необхідною.

Інші питання правової регламентації обігу криптовалют мають розглядатись крізь призму реалізації окремих функцій держави, в першу чергу функцій оборони, забезпечення державної безпеки та охорони громадського правопорядку і боротьби зі злочинністю. При цьому мають враховуватись вимоги Конституції України стосовно еко-

¹ Лощикін О.М. Теоретико-правові характеристики економічної функції сучасної держави: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень» – К., 2010. – С. 20

номічної багатоманітності як підґрунтя суспільного життя, а також положення міжнародно-правових актів з охорони прав і свобод людини та громадянина, в першу чергу ст. ст. 17, 22 Загальної декларації прав людини, а також ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.